

PRACTITIONERS' BROAD VIEW

FIȘE INTEROGATIV-EVALUATIVE ALE FACTORILOR RELEVANȚI PENTRU STRUCTURILE INFORMATIVE/DE LAW ENFORCEMENT

Florin BUȘTIUC*
Alexandra POPESCU (ANGHEL)*

Abstract:

In their specific activities, the informative/law enforcement structures relate to the scenario of an operative reality on which they appear and evolve, on certain spatio-temporal coordinates: persons, groups, activities, goods and services, and events.

In order to effectively identify and assess threats, risks and vulnerabilities, a simple tool is needed to interrogate the operational reality, to generate appropriate responses that allow decisions and optimal knowledge, prevention and combat/countermeasures. The tool consists of analytical evaluative sheets, with sets of interrogative items that inventory the complexity of reality, so that experience and knowledge are systematically capitalized, avoiding, as far as possible, the adoption of the decisions and measures in the absence of sufficient knowledge.

Keywords: *threats, operative reality, adversaries, places and interest media.*

Introducere

Serviciile de informații (respectiv, structurile informative departamentale) desfășoară activități de culegere/colectare/obținere de informații, potrivit competențelor legale, pentru identificarea disfuncțiilor, vulnerabilităților și factorilor de risc ce se constituie în amenințări, respectiv pentru cunoașterea direcțiilor posibile de apariție și manifestare a respectivelor amenințări pe dimensiunile de ordine publică, apărare și securitate națională (forme și stadii, obiective, valori și ținte vizate, tipul

* PhD, "Mihai Viteazul" National Intelligence Academy, email: florinnn11@yahoo.com.

* PhD student, University of Bucharest, Doctoral School of Sociology, email: alexandra.popescu@drd.unibuc.ro.

de acțiuni și modalități de realizare, consecințe și impact). Prin planificarea și căutarea informațiilor se stabilesc vectori posibili ai amenințărilor, zone, locuri, medii de interes informativ și surse relevante sub aspectul colectării de date operative, iar culegerea de informații componenta fundamentală a ciclului de intelligence (core-business-ul serviciilor de informații). Procesul de culegere de informații se realizează prin supraveghere tehnică și fizică, lucrul cu surse secrete umane, modalități de explorare operativ-informativă, verificări în baze de date, consultări ale surselor deschise și oficiale, relații parteneriale, rezultând aspecte despre persoane (fizice, juridice), grupări, medii, organizații, situații, evenimente, contexte etc. (Coldea și Niță, 2022, p. 81)¹. În esență, prin culegerea de informații se configurează situația operativă, care se traduce prin filtrarea unei situații/realități² prin intermediul vulnerabilităților, amenințărilor, riscurilor.

Astfel, din perspectiva *securității* – văzută ca absența amenințărilor și riscurilor la adresa existenței, valorilor și intereselor statului/indivizilor (Sarcinschi, 2005) –, **situația operativă** reprezintă ansamblul *stărilor de fapt, acțiunilor/inacțiunilor și circumstanțelor* conexe *entităților, zonelor, locurilor, mediilor de interes* dintr-un domeniu de competență (de la protejarea și promovarea principiilor constituționale, a stabilității sociale, economice și politice, menținerea ordinii de drept la siguranța persoanelor, protecția avutului public și privat etc.)³ care se raportează

¹ *Doctrina națională a informațiilor pentru securitate*, adoptată prin Hotărârea Consiliului Suprem de Apărare a Țării din 23 iunie 2004 (cu Nota de fundamentare semnată de reprezentanții Serviciului Român de Informații, Serviciului de Informații Externe, Serviciului de Protecție și Pază, Serviciului de Telecomunicații Speciale, Ministerului Administrației și Internelor Ministerului Apărării Naționale, Ministerului Justiției).

² Definiții disponibile la <https://dexonline.ro>: **realitate** – fapt, lucru real care există efectiv, stare de fapt; **situație** – totalitatea împrejurărilor (circumstanțelor) care determină la un moment dat condițiile existenței unei persoane, colectivități, activități; **stare** – situație în care se află ceva sau cineva la un moment dat; **stare de fapt** – situație dată, reală (fapt – lucru petrecut în realitate; împrejurare, întâmplare reală; circumstanță concretă).

³ *Strategia națională de ordine și siguranță publică 2023-2027*, România, disponibilă la https://webapp.mai.gov.ro/frontend/documente_transparenta/547_1679910354_Proiect%20SNSOP%202023-2027%20%20martie%202023.pdf; *Strategia națională de ordine și securitate publică 2017-2020*, Republica Moldova disponibilă la https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/intr20_71.pdf.

la cunoașterea, prevenirea și contracararea/combateră amenințărilor, riscurilor, vulnerabilităților (Glosar de termeni din domeniul ordinii și siguranței publice, 2006, p. 248; Cristescu, 2000, p. 83). Nivelul, caracteristicile și tendințele de evoluție ale situației operative se pot exprima pe dimensiuni de tip geografic, pe structuri funcționale, procese și activități, în mod descriptiv sau prin indicatori specifici.

Din perspectiva detaliată a elementelor care compun situația operativă, avem: *factorii constitutivi* (persoanele, rețelele, grupările – entitățile, activitățile, bunurile și serviciile, piața, fenomenele/ evenimentele), *coordonatele pre-stabilite* (spațiale și temporale), *factorii de activare a entităților* (mijloace de deplasare, mijloace de comunicare, resurse relaționale, resurse financiar-materiale, acces), *factorii de structurare* (pattern-urile, trend-urile, schimbările, asocierile și fluxurile), *factorii operativi* (amenințările, vulnerabilitățile, riscurile).

Structurile informative/de law enforcement au ca scop cunoașterea, controlul și evaluarea situației operative pentru a formula concluzii/decizii și a-și stabili obiective, sarcini și măsuri concrete în ceea ce privește contracararea activităților unor entități adverse (de la servicii de informații străine la grupări de criminalitate organizată) (Vezi detalii la Stambert, Dragu, Găitan, 2010, p. 228).

Factorii constitutivi ai situației operative

Factorii constitutivi ai situației operative sunt următorii: persoanele, rețelele/grupările, activitățile, bunurile și serviciile, piața, fenomenele/evenimentele.

1. Analiza persoanei (Bărbuță și Marin, 2014, p. 117 și pp. 203-204) se reflectă în identificarea unui individ ca prezentând elemente de risc (*vector*⁴), urmată de inițierea și susținerea unei investigații specifice până în momentul în care amenințarea este eliminată (analiza se actualizează periodic/când este necesar pe baza datelor noi).

⁴ Definiții **vector de amenințare / vector generator de amenințare** – termen utilizat în Ordinul Directorului General al ORNISS nr. 16/2014 pentru aprobarea Directivei principale privind domeniul INFOSEC - INFOSEC 2, disponibil la https://orniss.ro/ro/legislatie/pdf/ordine/ord_INFOSEC2.pdf. Vezi și articolul *Perspective teoretice asupra amenințărilor cu incidență în domeniul securității*, disponibil la <https://intelligence.sri.ro/perspective-teoretice-asupra-amenintarilor-cu-incidenta-domeniul-securitatii/>

Pe baza analizei: se prioritizează selectarea vectorilor (principali și secundari, legături); se identifică lacunele informative și se direcționează/focalizează efortul de colectare a datelor; se orientează demersurile investigative și deciziile de alocare a resurselor; se evidențiază oportunitățile; se dezvoltă argumentele pentru diverse măsuri; se dezvoltă deducții/predicții privind activitățile ilegale; se identifică potențiale surse de informare; se asigură respectarea cerințelor legale.

Fișă analitică tip interogativ-evaluativă – persoană:

- ☐ cine este individul și care este statutul socio-profesional;
- ☐ dacă individul este membru al unui grup infracțional, care este mărimea grupului și dacă există o structură ierarhică delimitată;
- ☐ dacă individul are o specializare anume sau abilități care îl fac important pentru funcționarea unei activități sau rețele;
- ☐ dacă individul are un istoric infracțional;
- ☐ care sunt legăturile individului cu alte entități;
- ☐ ce caracteristici prezintă modul de operare (tehnici și particularități comportamentale);
- ☐ dacă individul este implicat în activități pe o piață infracțională profilată și caracteristicile acesteia (natura, mărimea, bunuri tranzacționate, cantitate, calitate, preț, metode de aprovizionare, de stocare, de comercializare etc);
- ☐ cum se realizează comunicarea, accesul la resurse, transportul și distribuția;
- ☐ care sunt locațiile utilizate de individ și rutele între acestea (domiciliu, reședință, loc de muncă etc);
- ☐ care sunt sursele legitime de venit și ce metode sau mijloace de plată sunt utilizate la efectuarea tranzacțiilor (dacă sunt indicii ale existenței unor venituri ascunse);
- ☐ care sunt bunurile și serviciile generate de activitățile ilegale infracționale;
- ☐ dacă pot fi dezvoltate predicții asupra comportamentului ilegal;
- ☐ dacă sunt fapte care au crescut ca frecvență ori ca intensitate;
- ☐ factori geografici, temporali, economici sau de mediu ce caracterizează/influențează activitatea individului.

Obiectivul analizei persoanei este de a stabili, explica și interpreta: nivelul și gravitatea unei amenințări reprezentate de una sau mai multe persoane; o imagine de ansamblu asupra persoanelor analizate, inclusiv legăturile cu alte entități, mijloace de transport și de comunicare, bunurile și resursele financiare deținute, precum și istoricul activităților ilegale.

2. Rețeaua/grupul reflectă contactele/legăturile stabilite și menținute între diferite persoane, grupuri, organizații⁵. Analiza rețelei reprezintă identificarea, înțelegerea naturii și semnificației legăturilor între persoanele ce formează o rețea, sau între acestea și alte entități. Astfel, se construiește o imagine detaliată structurii, a caracteristicilor acesteia, a relațiilor dintre membri (de natură infracțională, de rudenie, de prietenie, de interese, financiară etc) și a rolului fiecărui membru (Bărbuță și Marin, 2014, p. 79 și 137, și 2014a, p. 104 -105).

Prin analiza legăturilor rețelei se realizează o descriere care vizează: „atributele și funcțiile cheie ale indivizilor din cadrul rețelei; asociații din/în afara rețelei; punctele forte și vulnerabilitățile rețelei; analiza financiară și a datelor de comunicații; inferențe despre comportamentul infracțional în asociere cu profilul țintei” (UNDO, 2010, p. 21).

Un grup/o rețea este definit de următoarele elemente caracteristice (UNDO, 2010, p. 21):

- dimensiunea grupului (determinat în unele cazuri de zonă);
- structura/ierarhia grupului, determinată de compunerea, tipul și poziționarea membrilor;
- derularea unor afaceri legale și ilegale;
- valorificarea unor specialiști;
- exercitarea unor acțiuni de influență și corupție, structuri/categorii de persoane vizate;
- existența și nivelul cooperării cu alte grupuri (și transfrontalier);
- utilizarea contramăsurilor, asigurarea protecției membrilor grupului și activităților.

Sintetic, analiza legăturilor rețelei: a) *la nivel strategic*, semnalează managementului gravitatea fenomenelor/actelor infracționale pentru formularea unor decizii strategice, b) *la nivel tactic și operațional*, infuzează

⁵ Vezi definiții pe <https://dexonline.ro/definitie/leg%C4%83tur%C4%83/definitii>.

informații în operațiunile care vizează ținte, sugerează direcții eficiente de investigare și oportunități de destructurare, evidențiază lacune în cunoaștere pentru a orienta valorificarea surselor/resurselor, dezvăluie modul de operare (cum sunt selectate țintele, care este expertiza unor vectori, care sunt vulnerabilitățile exploatabile în sisteme sau proceduri). (UNDO, 2010, p. 21)

Fișă analitică tip interogativ-evaluativă – rețea/grup (Bărbuță și Marin, 2014, p. 79 și 137):

- ☐ ce persoane compun rețeaua;
- ☐ care sunt persoanele implicate direct în activitatea infracțională și jucătorii cheie;
- ☐ cum este structurată rețeaua;
- ☐ care sunt preocupările/scopurile declarate și ascunse ale grupului și în ce tipuri de activități ilegale esate implicat;
- ☐ cum se derulează activitățile rețelei;
- ☐ identificarea și studierea legăturilor dintre entitățile rețelei
 - ✓ *legături de natură socială* – ce locuri frecventează, ce autovehicule folosesc, ce specialiști au cooptat în carul rețelei (pentru rezolvarea unor aspecte de natură financiară, tehnică, legală, autoprotecție), care sunt modalitățile de comunicare (directă, curieri, telefonie fixă, telefonic mobilă, Internet), dacă folosesc limbaj codificat, dacă au posibilități de identificare a supravegherii, dacă au contacte în structurile de ordine publică și securitate, dacă exercită acțiuni de corupție sau influență la nivel local, regional, național sau internațional.
 - ✓ *legături de rudenie* – cine sunt membrii de familie, ce ocupații au, unde locuiesc, dacă sunt implicați în activități infracționale și cât de strânse sunt relațiile cu „jucătorii cheie”.
 - ✓ *legături de natură infracțională* – dacă există o structură ierarhică în interiorul grupului, care sunt rolurile îndeplinite în rețea, activitățile grupului, ce cunoștințe au persoanele din rețea despre metodele și mijloacele utilizate de structurile informative/de law enforcement, cum cooptează grupul noi membri, ce mijloace sunt utilizate pentru a controla rețeaua.
 - ✓ *legături de natură financiară* – sursele de venituri legitime/ilegitime, afacerile deținute, metode de plată și finanțare

(intern sau extern, volumul tranzacționat), dacă există contabil al rețelei, dacă sunt indicii de implicare a rețelei în spălarea de bani sau în finanțarea unor alte activități (cine anume, cum se procedează), ce categorii de bunuri deține rețeaua (licite sau ilicite), unde sunt conturile.

- ☐ ce posibilități are grupul/rețeaua să atragă noi membri;
- ☐ zona geografică unde are sediul rețeaua, respectiv cea unde acționează;
- ☐ ce locații sunt/au fost frecventate (locuri de întâlnire) și ce mijloace de transport/rute sunt utilizate;
- ☐ când s-au petrecut evenimente importante din istoria rețelei și ce natură au avut acestea;
- ☐ care este nivelul de utilizare a corupției și care sunt legăturile cu activități similare legale;
- ☐ punctele tari și punctele slabe ale rețelei;
- ☐ care sunt vulnerabilitățile rețelei (rivalități, dispute financiare, dispute de familie, de autoritate).

Analiza rețelei are următoarele obiective: să contureze o imagine detaliată a rolurilor deținute de persoanele din rețea (ierarhia, poziția în ierarhie și nivelul de control deținut); să indice asocierile între persoane și entități din interiorul și exteriorul rețelei; să indice vulnerabilitățile rețelei; să identifice persoanele care, dacă ar face obiectul unor măsuri, va determina periclitarea activităților/destructurarea grupului; să delimiteze zonele de acțiune a grupării, respectiv în care exercită influență și control; să furnizeze o înțelegere a gravității amenințărilor reprezentate de grupare; să sprijine procesul de selecție al țintelor; să direcționeze colectarea de date, inclusiv evidențierea unor potențiale surse de informații; să furnizeze datele necesare fundamentării unor direcții de acțiune și măsuri adecvate pentru investigarea și destructurarea rețelei.

3. Activitățile reprezintă un ansamblu de acte fizice și intelectuale voluntare (sistematice) pentru a se obține un anumit rezultat⁶. Analiza activităților furnizează o imagine de ansamblu asupra unui set de acțiuni sau moduri de operare, determinându-se care sunt elementele cheie care

⁶ Vezi definiții pe <https://dexonline.ro/definitie/activitate/definitii>.

concură la materializarea amenințărilor/activităților ilegale (Bărbuță și Marin, 2014a, p. 81; UNDO, 2010, p. 41).

Fișă analitică tip interogativ-evaluativă – activități (Bărbuță și Marin, 2014, p. 108):

- ☐ care sunt activitățile ilegale;
- ☐ când au început activitățile ilegale;
- ☐ care este scopul și motivația pentru desfășurarea activităților ilegale;
- ☐ în ce categorie poate fi încadrată activitatea ilegală și care sunt tiparele sau caracteristici comune care motivează încadrarea;
- ☐ dacă activitățile pot fi împărțite în diverse secvențe/etape și care sunt caracteristicile spațio-temporale ale acestora;
- ☐ există pattern-uri care inter-corelează caracteristicile spațio-temporale;
- ☐ ce schimbare în/a mediului a creat și/sau a crescut oportunitatea pentru apariția/dezvoltarea anumit tip de activitate ilegală;
- ☐ Care este organizația din spatele pattern-urilor? Cine sunt persoanele din spatele organizației? (organizațiile nu comit ilegalități, persoanele comit ilegalități).
- ☐ cine sunt organizatorii activității și de unde desfășoară activitățile;
- ☐ care este ierarhia indivizilor în organizație; care sunt jucătorii principali/cheie și care sunt cei mai puțin importanți;
- ☐ care este structura rețelei/grupului;
- ☐ care sunt persoanele ce au roluri specializate;
- ☐ cine a mai desfășurat anterior activități similare și care a fost scopul și motivația lor;
- ☐ cum sunt recrutați membrii rețelei implicate în derularea activităților;
- ☐ care sunt țintele - persoane etc;
- ☐ care sunt parametrii de desfășurare activităților – complexitate rețea, specializare membri, frecvență, profituri;
- ☐ dacă există conexiuni sau legături cu alte grupuri sau activități;
- ☐ unde sunt amplasate locațiile frecventate de membrii rețelei, locurile de întâlnire, proprietățile deținute, spațiile de depozitare;
- ☐ care sunt modalitățile de finanțare/plată pe plan intern și extern;

- ☐ care sunt metodele și rutele de transport (inclusiv punctele de tranzit);
- ☐ care sunt metodele de comunicare și elementele specifice de limbaj (cuvinte cu anumite semnificații);
- ☐ dacă ilegalitatea este orientată spre bunuri, unde sunt bunurile care sunt introduse în diferite circuite;
- ☐ unde, cum și cine distribuie bunurile rezultate din activități;
- ☐ care sunt tiparele sau rutinele modului de operare;
- ☐ dacă sunt indicii referitoare la suportul din partea unor funcționari din instituțiile de stat;
- ☐ dacă sunt indicii cu privire la cunoașterea mijloacelor utilizate de către structurile de tip law-enforcement/informative;
- ☐ dacă activitățile au un trend ascended sau descendent;
- ☐ dacă metodele de desfășurare a activității se modifică în timp și cum anume se concretizează;
- ☐ ce alte date există și cum afectează ipotezele de lucru (de exemplu, implicări anterioare în activități infracționale, venituri ascunse etc).

Obiectivul analizei activităților este de a stabili, explica și interpreta: rolul, tipul, complexitatea și importanța fiecărei activități; dacă sunt similitudini cu alte activități ilegale sau moduri de operare și dacă există eventuale conexiuni cu acestea; stabilirea punctelor comune și diferențelor dintre elementele componente, în scopul identificării elementelor cheie; elementele relevante în desfășurarea activităților, astfel încât prin intervenția asupra acestora s-ar stopa/diminua activitățile.

4. Bunurile se referă la produse consumabile tangibile, articole, mărfuri (au caracteristici materiale), iar **serviciile** sunt facilități, beneficii furnizate de o persoană la cererea celeilalte persoane⁷. Analiza bunurilor și serviciilor constă în evaluarea și interpretarea caracteristicilor și calității acestora (valoarea, disponibilitatea, proveniența, etc), pentru a înțelege valoarea materială sau psihologică pentru un subiect, raportat la nevoile și așteptările acestuia.

⁷ Vezi detalii și definiții pe <https://ro.economy-pedia.com/11031726-goods-and-services> și <https://invatatiafaceri.ro/diferente/diferenta-dintre-bunuri-si-servicii/>.

Fișă analitică tip interogativ-evaluativă – bunuri și servicii
(Bărbuță și Marin, 2014a, p. 81):

- ☐ care este tipul și caracteristicile bunurilor sau serviciilor;
- ☐ principalele persoane implicate;
- ☐ care sunt sursele și canalele de aprovizionare;
- ☐ persoanele ce fac legătura cu alte organizații;
- ☐ locuri de plecare, tranzit, destinație și beneficiari finali;
- ☐ cum lucrează organizația sau persoanele implicate pentru a derula fluxurile de bunuri și servicii;
- ☐ rolurile entităților implicate în derularea fluxurilor;
- ☐ soliditatea legăturilor dintre entități prin prisma importanței și dinamicii fluxurilor;
- ☐ principalul beneficiar (din punct de vedere cantitativ&calitativ);
- ☐ care sunt prețurile (reale) și profiturile;
- ☐ care sunt reglementările referitoare la anumite bunuri și servicii, corelat cu prevenirea unor activități ilegale.

Scopul analizei bunurilor și serviciilor se reflectă în înțelegerea dimensiunii material-financiare a activităților desfășurate de subiecți/ entități, a conexiunilor cu alte entități în procurarea/ furnizarea de bunuri și servicii și a capacității de influențare în funcție de necesitățile existente⁸.

5. Piața reprezintă totalitatea relațiilor generate de acte de vânzare-cumpărare sau tranzacționare, în conexiune cu spațiul în care se desfășoară⁹. Analiza pieței (market profile) punctează caracteristicile demografice și geografice ale unei anumite piețe sau industrii ilegale (de exemplu, traficul de droguri) și include date despre tipurile de *bunuri sau servicii, clienți/ consumatori, sisteme de prețuri și distribuție, competiție*.

Printr-o analiză a pieței se identifică bunuri/ servicii, surse de aprovizionare, jucători cheie, rețele, lanțuri de aprovizionare, pattern-uri ale unor rute, cu obiectivul de a se dezvolta evaluări și strategii eficiente de prevenire sau urmărire penală.

⁸ Vezi detalii pe <http://ec.utgjiu.ro/wp-content/uploads/2023/02/Microeconomie.pdf>.

⁹ Vezi definiții pe <https://dexonline.ro/definitie/pia%C8%9B%C4%83/definitii>.

Fișă analitică tip interogativ-evaluativă - analiza pieței
(Bărbuță și Marin, 2014, p. 107):

- ☐ cine sunt persoanele cheie implicate, care este ierarhia rețelei și potențialele vulnerabilități ale acesteia;
- ☐ cum sunt implicate persoanele în activitățile de interes;
- ☐ unde anume operează persoanele cheie în piață (atât cu rol de furnizori cât și de clienți);
- ☐ care sunt țintele;
- ☐ care sunt grupările/organizațiile relevante și care sunt legăturile stabilite în cadrul/între rețele;
- ☐ care este dimensiunea pieței (nivelul infracționalității, tipul, cantitatea, calitatea și valoarea bunurilor oferite, frecvența de aprovizionare, furnizori, transportatori, trendul cererii și ofertei, care sunt efectele de natură fizică, psihologică sau adverse ale bunurilor tranzacționate);
- ☐ care este tipul pieței (produsele și serviciile oferite, dacă sunt prezente trenduri temporare sau ciclice, care a fost impactul acțiunilor anterioare ale structurilor de tip law enforcement/informative);
- ☐ dispunerea geografică a pieței (zone de tranzacționare, locații frecventate, trasee de aprovizionare, moduri de operare folosite de furnizori și transportatori, legături cu alte piețe);
- ☐ care sunt produsele și serviciile (tip, calitate și cantitate, legături între anumite categorii de fapte și bunurile tranzacționate, ce metode și mijloace de plată a bunurilor și serviciilor sunt folosite etc);
- ☐ când și unde au loc tranzacțiile din piață;
- ☐ unde sunt depozitate bunurile și cum sunt furnizate;
- ☐ dacă sunt folosite metode de evitare a supravegherii sau a detectării activităților ilegale;
- ☐ ce trenduri și pattem-uri au fost identificate în structura și activitatea pieței;
- ☐ dacă piața este organizată pe niveluri ierarhice și cum este protejată ea de către persoanele/rețelele implicate.

Analiza pieței are următoarele direcții: a) agregarea unor profiluri standard a unor piețe locale poate facilita construirea unei perspective de nivel superior și b) poate genera o analiză mai detaliată în ceea ce

privește analiza profilurilor țintă, a tiparelor criminalității și rețelelor (UNDO, 2010, p. 21).

6. Fenomenul (evenimentul¹⁰) reprezintă manifestarea exterioară a esenței unui lucru, unui proces etc., care surprinde prin calitate, noutate etc.¹¹ Analiza unor fenomene evidențiază și interpretează fenomene limitate și definibile, fiind orientată către identificarea cauzelor vizibile disimulate și modalităților de manifestare, organizare și evoluție (Bărbuță și Marin, 2014, p. 125).

Fișă analitică tip interogativ-evaluativă – fenomen (eveniment):

- ☐ s-a realizat încadrarea și evaluarea istorică a fenomenului;
- ☐ s-a efectuat o evaluare comparativă cu fenomene similare;
- ☐ s-au identificat cauzele determinante ale fenomenului;
- ☐ s-au stabilit și examinat factorii de influență de natură socială, economică, geografică și administrativă;
- ☐ s-au identificat factorii care au facilitat apariția și/sau extinderea fenomenului;
- ☐ s-au constatat și examinat trenduri;
- ☐ s-au identificat măsuri eficiente pentru contracararea efectelor negative.

Obiectivul analizei fenomenelor este de a stabili, explica și interpreta: cauzele publice/ascunse, mecanismele de creare și amplificare, factorii de influență externi (economici, sociali, politici, tehnologici, ecologici etc) și interni (persoane, grupuri, organizații, relațiile existente, spațiul și momentul de manifestare etc), nivelul și tipul de control direct/indirect asupra factorilor, diagnosticarea în scopul fundamentării măsurii de influențare, diminuare și reglare (Robu, Georgescu, 2001, pp. 6-8).

Coordonatele pre-stabilite ale situației operative

Coordonatele pre-stabilite ale situației operative sunt următoarele: coordonate spațiale – *zone/locuri* și coordonate temporale – *trecut-prezent-viitor (momente-perioade)*.

¹⁰ Apreciem că analiza de fenomen poate fi echivalată cu analiza unor evenimente (care reprezintă stări, fenomene importante / de mare însemnătate, de regulă instantanee sau neprevăzute - <https://dexonline.ro/definitie/eveniment/definitii>).

¹¹ Vezi definiții pe <https://dexonline.ro/definitie/fenomen/definitii>.

1. Coordonate spațiale – zone/locuri

Mediile spațiale (environments)¹² determină și influențează țintele, activitățile în care se pot implica indivizii și cine controlează locul (spațiile au proprietari care pot fi relevanți în rezolvarea unei probleme); identificarea și etichetarea unui mediu facilitează comparația între medii, cu și fără probleme (Clark și Eck, 2016).

Tipuri de medii spațiale:

- **rezidențial** - locații în care locuiesc persoane – case, apartamente și camere de hotel (locații fixe și vehicule de agreement);
- **recreativ** - locuri unde persoanele se distrează - baruri, cluburi de noapte, restaurante, cinematografe, locuri de joacă, parcuri;
- **birouri** - locații de lucru – facilități guvernamentale și de afaceri (există o interacțiune limitată între lucrători și public; de regulă, accesul este restricționat);
- **comerțul cu amănuntul** - locuri unde se realizează tranzacții monetare – magazine și bănci;
- **spații industriale** - locații pentru prelucrarea mărfurilor – fabrici, depozite și unitățile de sortare (accesul publicului este limitat);
- **spații agricole** - locații pentru cultivarea culturilor și creșterea animalelor;
- **spații educaționale** - locuri de învățare sau de studio – școli, colegii și universități, biblioteci;
- **servicii umane** - locuri frecventate în momentele în care apar probleme – spitale și centre de tratament, tribunale, închisori, secții de poliție;
- **legături publice** - rute care conectează toate celelalte medii – drumuri, autostrăzi, străzi, trasee, alei, locuri de parcare;
- **transport** - locații pentru mișcarea în masă a oamenilor – autobuze, stații de autobuz, avioane și aeroporturi, trenuri și gări, feriboturi și terminale de feriboturi;
- **spațiu deschis/tranzitoriu** - zone care nu sunt desemnate pentru utilizare regulată – proprietăți abandonate și șantiere de construcții.

¹² Ca semnificație extinsă, mediul se referă la un cadru spațio-social unde se regăsesc persoane. Vezi definiții bunuri și servicii pe <https://dexonline.ro/definitie/mediu/definitii>

Analiza mediilor spațiale reprezintă identificarea și evaluarea mediilor fizice, pentru a înțelege modul în care acestea pot influența entități (ca proprietari/utilizatori), comportamente și desfășurarea de activități.

2. Coordonate temporale – trecut-prezent-viitor (momente-perioade):

Analiza coordonatelor temporale se reflectă în înțelegere detaliată a modului în care activitățile ilegale sunt organizate și executate în timp (cu momentele-perioadele de activitate intensă sau repaus). Analiza coordonatelor temporale se concretizează în:

- identificarea unor momente-perioade favorabile/selectate pentru desfășurarea de activități ilegale;
- înțelegerea de ce și cum unele activități se desfășoară într-un anumit interval de timp (când au loc și cât durează);
- monitorizarea timpului petrecut de persoane în anumite locuri sau alocat unor activități;
- identificarea momentelor semnificative/intense pentru anumite activități;
- stabilirea de pattern-uri și tendințe de comportament/activități;
- identificarea schimbărilor în comportamentul unei entități;
- anticiparea și prevenirea unor eventuale activități ilegale;
- identificarea momentelor în care diverse entități pot fi vulnerabile;
- identificarea momentelor critice în care structurile statului pot fi vulnerabile;
- identificarea momentelor cheie în desfășurarea activităților (aspect util în prevenirea și combaterea activităților ilegale).

Analiza coordonatelor spațiale și temporale are ca rezultat identificarea potențialelor vulnerabilități pentru a dezvolta strategii de intervenție, gestionare, prevenire sau contracarare.

Factori de activare a entităților

Factorii de activare a entităților se concretizează în: *mijloace de deplasare* (modalități de transport pentru persoane sau grupuri - mașini, microbuze, trenuri, avioane etc), *mijloace de comunicare* (conversații personale, apeluri telefonice/video, mesaje text, e-mail, rețele sociale, într-un mod codificat/necodificat), *resurse relaționale* (prieteni, membri

de familie, colegi de muncă, factori de decizie, persoane care furnizează anumite bunuri și servicii, forța și calitatea relațiilor), *resurse financiar-materiale* (bani, obiecte de valoare, proprietăți, echipamente), *acces* (spații private sau publice, facilități publice, informații, tehnologie, hrană, apă, adăpost, asistență medicală). Factorii de structurare a realității/entităților sunt *pattern-urile*, *trend-urile*, *schimbările*, *asocierile* și *fluxurile*.

1. Pattern-uri

Identificarea unor patternuri – tipare repetitive, recurente sau modele – se reflectă în înțelegerea (structurii) unor comportamente, activități și procese¹³ și stabilirea tendințelor, facilitând previziuni.

În contextul activităților ilegale, se identifică: frecvența și regularitatea activităților ilegale; tiparele de acțiuni/comportamente pe anumite coordonate spațio-temporale (locații și momente); structura grupului și ierarhia (tipurile de relații socio-profesionale); modul de operare și organizare a activităților ilegale; modalitățile de comunicare între diverse entități; mijloacele de obținere a resurselor financiare și de plată pe plan intern și extern; evoluția și schimbările în modul de desfășurare a activităților în timp.

Analiza patternurilor facilitează structurilor de law enforcement/informative să anticipeze mișcările viitoare și să își coordoneze eficient resursele și măsurile de prevenire și contracarare (prin identificarea vulnerabilităților și momentelor critice).

2. Trend-uri

Identificarea unor trenduri – evoluție și schimbări ale unor activități sau fenomene¹⁴ – se reflectă în înțelegerea direcțiilor și anticiparea unor eventuale amenințări sau oportunități.

În contextul activităților ilegale, se fac evaluări referitoare la tipurile de bunuri și servicii, volumul de tranzacții ilegale, frecvența și relevanța unor activități.

Factorii incluși în evaluarea tendințelor activităților ilegale sunt următorii: *date istorice* (evoluția istorică și tendințele din trecut, precum și despre impactul măsurilor de prevenire/combatere); *date demografice și geografice* (componența grupărilor și regiuni); *date economice*

¹³ Vezi definiții pe <https://www.britannica.com/dictionary/pattern>.

¹⁴ Vezi definiții pe <https://dexonline.ro/definitie/tendin%C8%9B%C4%83/definitii>.

(implicațiile financiare); *date sociale și culturale* (valori culturale, norme sociale, relații interpersonale); *date tehnologice* (echipamente și tehnologii); *date legislative și politice* (reglementări legale, strategii și măsuri de prevenire/combateră).

Analiza trendurilor facilitează structurilor de law enforcement/informative înțelegerea și anticiparea evoluției și schimbărilor unui fenomen sau activități, identificarea factorilor care le influențează, astfel încât să se dezvolte măsuri eficiente de gestionare a eventualele amenințări sau oportunități.

3. Schimbări

Identificarea unor schimbări – modificări semnificative ale coordonatelor spațio-temporale ale activităților ilegale și a modului de operare¹⁵ – se reflectă în detectarea modificărilor în diverse comportamente/activități și corelarea cu modificări ale măsurilor juridice, economice sau de securitate care au exercitat/exercită influențe specifice, și a modului în care se pot adapta la acestea grupări sau organizații.

Factorii interogativi incluși în evaluarea schimbărilor aferente activităților ilegale sunt următorii: Ce schimbări majore au avut loc pe coordonate spațio-temporale, juridice, economice, tehnologice și de securitate (modificări legislative, evoluții economice, inovații tehnice)?; Care sunt consecințele acestor schimbări asupra activităților ilegale (oportunități și riscuri)?; Cum au reacționat diverse entități la schimbări (adaptarea strategiilor sau menținerea modului de operare)?; Care sunt tendințele/direcțiile generale ale activităților ilegale (creștere sau scădere a activității, schimbări în domeniile de acțiune)?; Ce alte evenimente sau schimbări pot afecta activitățile ilegale în viitorul apropiat și cum ar putea să influențeze evoluția acestora (modificări ale costurilor pentru bunuri și servicii, pentru transport, evoluții ale pieței, apariția altor jucători pe piață)?

Analiza schimbărilor facilitează structurilor de law enforcement/informative examinarea și înțelegerea unor factori care determină schimbările semnificative și evaluarea eficacității măsurilor de prevenire și contracarare (cu identificarea unor noi oportunități de intervenție).

¹⁵ Vezi detalii pe <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/change>.

4. Asocieri

Identificarea unor asocieri – relaționare, acțiune comună pe baza anumitor principii pentru atingerea unor obiective¹⁶ – se reflectă în înțelegerea conexiunilor dintre persoane, grupuri, organizații, locații și tipuri de activități (pentru de a determina dacă sunt semnificative sau sunt coincidente).

În contextul activităților ilegale, se identifică persoane/rețele și se determină modul în care colaborează și interacționează într-un anumit context.

Factorii pentru analiza asocierilor pot include: *entități din rețea* – persoane, grupuri, organizații (identificarea și definirea entităților, a relațiilor dintre acestea); *relații intra/inter entități* (lideri, structură de putere, influență și ierarhie, cine deține informațiile, puterea și influența); *tipare de conexiuni* (comunicare, colaborare, tranzacții financiare sau alte tipuri de interacțiuni); *fluxuri de bani și utilizarea de alte resurse* (cine controlează accesul la resurse); *tiparele comportamentale* (frecvența și tipul de interacțiuni sau tranzacții financiare); *comportamente atipice/suspecte* (relații neobișnuite sau tranzacții financiare suspecte); *legături cu alte rețele* (tipuri de legături dintre rețele, modul în care aceste legături influențează activitățile și comportamentul din rețea, implicarea în alte activități ilegale).

Analiza asocierilor facilitează structurilor de law enforcement/informative înțelegerea complexității și interdependenței unor elemente (frecvența cu care unele elemente apar împreună și a relațiilor/corelațiilor semnificative), descoperirea de structuri ascunse, modele și tendințe, astfel încât să se poată interveni în mod eficient pentru stoparea sau diminuarea activităților ilegale.

5. Fluxuri

Identificarea unor fluxuri – circulația continuă de bunuri, servicii, bani, informații în cadrul unei succesiuni de secvențe dintr-un proces, sub forme de organizare cu divizare specifică, și raportată la cantitate și timp de transmitere¹⁷ – se reflectă explicarea și interpretarea activităților/rețelelor de obținere și diseminare, a valorii asociate, a beneficiarilor și

¹⁶ Vezi definiții pe <https://dexonline.ro/definitie/asociere/definitii>.

¹⁷ Vezi definiții pe <https://dexonline.ro/definitie/flux/definitii>.

motivațiilor (Banc, n.d.). În contextul activităților ilegale, se identifică principalele entități implicate, structura ierarhică și rolurile, locurile și volumul de tranzacționare și tranzit, destinația și beneficiarii finali.

Factorii pentru analiza fluxurilor sunt următorii: bunurile tangibile/ intangibile și serviciile; principalele persoane implicate în fluxuri; structura ierarhică a organizației sau grupului care derulează fluxurile, precum și eventualele paliere pe care se desfășoară acestea; modalitatea în care se derulează fluxurile și rolurile entităților implicate; persoanele care fac legătura cu alte organizații în cadrul fluxurilor; locurile de plecare, tranzit, destinație și beneficiari finali, din punct de vedere cantitativ și calitativ; soliditatea legăturilor dintre entități, din perspectiva importanței și dinamicii fluxurilor; elementele asupra cărora se poate acționa pentru a se stopa fluxuri, perturba activități și eventual destructura rețele.

Analiza fluxurilor facilitează structurilor de law enforcement/informative obținerea unei imagini de ansamblu asupra activităților ilegale sau suspecte, cu identificarea modurilor de operare și a elementelor cheie ale acestora, pentru a putea lua măsuri de stopare sau perturbare a fluxurilor și destructurare a rețelelor infracționale (Bărbuță și Marin, 2014a, p. 82).

Factori operativi

Factorii operativi sunt *amenințările, vulnerabilitățile, riscurile*.

1. Amenințarea reprezintă “acțiuni, fapte sau stări de fapt, capacități, strategii, intenții ori planuri ce pot afecta valorile, interesele și obiectivele naționale de securitate și/sau sunt de natură să pună în pericol direct sau indirect securitatea națională, prin afectarea funcționării normale a instituțiilor statului, a vieții și integrității fizice a cetățenilor și a organizării comunităților umane” (*Ghidul strategiei naționale de apărare a țării pentru perioada 2015-2019*, 2015, p. 8).

2. Vulnerabilitatea este “o deficiență funcțional-sistemică/ structurală care poate fi exploatată sau poate contribui la materializarea unei amenințări sau risc, determinând slăbirea capacității statului de a diminua impactul evenimentelor cu potențial de afectare gravă a funcționării normale a instituțiilor sale, a vieții și integrității fizice a cetățenilor și a organizării comunităților umane, precum și a capacității

de protejare, apărare și promovare a valorilor, intereselor și obiectivelor naționale de securitate” (*Ghidul strategiei naționale de apărare a țării pentru perioada 2015-2019*, 2015, p. 10).

3. Riscul se constituie în “probabilitatea de producere/manifestare a oricărui eveniment, situație, condiție cu potențial de manifestare incert, a cărei concretizare ar conduce la afectarea în orice mod a funcționării normale a instituțiilor statului, a organizării și funcționării comunităților umane, precum și a vieții și integrității fizice a cetățenilor, într-o împrejurare dată sau context determinat” (*Ghidul strategiei naționale de apărare a țării pentru perioada 2015-2019*, 2015, p. 9).

Factorul de investigare-rezolvare

Factorul de investigare-rezolvare este *problema*. Analiza unei probleme – aspect important neclar, complicat și care devine o dificultate care trebuie explicată și rezolvată pentru a se obține un anumit rezultat, constituindu-se o sarcină care necesită o soluționare (imediată)¹⁸ – se reflectă în culegerea¹⁹ și evaluarea (interpretarea) datelor au ca obiective *înțelegerea* cauzelor, factorilor contributori, finalității și consecințelor/efectelor manifestării problemei, respectiv *identificarea* trendurilor sau pattern-urilor ce implică incidente, locații și persoane (Bărbuță și Marin, 2014, pp. 143-144). Analiza unei probleme facilitează structurilor de law enforcement/informative: identificarea a ceea ce este deja cunoscut; unde pot fi găsite date pentru a umple golurile de

¹⁸ Vezi definiții pe <https://dexonline.ro/definitie/problema/definitii>.

¹⁹ În contextul factorului de investigare vs problemă, punctăm dinamica “noilor provocări de securitate al căror element fundamental este dimensiunea umană în care HUMINT devine cheia”, vezi detalii pe <https://www.qmagazine.ro/humint-lectii-invatate-din-razboi/>. Evidențiem explorarea operativ-informativă (educing information) care integrează metodele/tehnicele, procesele, mecanismele, factorii prin care se eficientizează obținerea, detalierea, corelarea, verificarea și aprofundarea, prin relaționare interpersonală, a datelor de interes operativ – în general, cumulează interviurile de securitate, interogatoriul/interviul pentru intelligence/ interviul investigativ, debriefing-ul. Prin HUMINT se creează avantaje de natură politico-economică și militară (prin accesul la obiective, intenții, planuri operaționale și strategice), respectiv pot fi documentate activitățile grupărilor teroriste și ale celor de criminalitate organizată. Vezi detalii pe What Is HUMINT, How Does It Work & Why Do We Need It?, disponibil la <https://isotecsecurity.com/humint/>

cunoaștere; cum ar putea fi obținute astfel de date; semnificațiile care poate fi decupate (James, 2016, p. 27).

Fișa analitică tip interogativ-evaluativă – problemă (Bărbuță și Marin, 2014, p. 172 și 190):

- ☐ CINE?: Cine este făptuitorul sau persoana identificată în urma derulării analizei; Cine este responsabil de apariția problemei; Cine a fost martor la evenimente sau la incidente; Cine sunt țintele;
- ☐ CE?: Ce anume au făcut, fac sau vor face persoanele; Ce categorii de fapte s-au comis; Ce rutine pot fi identificate; Ce relații sunt între faptele înregistrate și alte variabile (timp, spațiu etc); Ce cauze au determinat apariția acestei probleme; Ce trenduri prezintă problema;
- ☐ CÂND?: Când s-au petrecut faptele sau când au fost descoperite indicii privind comiterea acestora (intervalul);
- ☐ UNDE?: Unde s-au petrecut faptele ori au fost găsite indicii referitoare la săvârșirea lor; Unde se afla sau de unde a venit persoana; Tipul locațiilor, denumirea acestora și zona în care s-au petrecut incidentele;
- ☐ DE CE?: Motivația comiterii faptelor sau scopul urmărit; Există și alte variabile relaționate cu diverse situații, pentru a se putea evidenția eventuale conexiuni ori legături;
- ☐ CUM?: Cum a apărut problema; Cum anume s-a acționat pentru comiterea faptelor; Cum se manifestă sau cum s-a manifestat această problemă în decursul unei perioade de timp.

Subsumat situației operative și problemei există **contextul**, care reprezintă “o condiție, conjunctură, situație specifică, circumstanță, stare de lucruri într-un anumit moment, un ansamblu/concurs de împrejurări²⁰ care însoțesc/în care se produce un fenomen/eveniment”²¹.

Prin analiza contextului se evidențiază și interpretează diverse aspecte relevante pentru un anumit fenomen (eveniment). Componentele analizei unui context sunt următoarele:

²⁰ Definiții împrejurare – situație în care se află cineva și circumstanță/întâmplare – situație în care are loc un eveniment oarecare, disponibile la <https://dexonline.ro/definitie/%C3%AEmprejurare/definitii>.

²¹ Vezi definiții pe <https://dexonline.ro/intrare/context/12611/definitii>.

- a) *cadrul general* (background-ul/antecedentele și pattern-urile de tip istoric, social, cultural, economic, decizional etc care au influențat/influențează starea actuală).
- b) *entitățile implicate* (identificarea capacităților, resurselor, motivațiilor, intereselor și perspectivelor pentru a se evalua cum influențează/cum pot fi influențate)
- c) *factori interni/externi* (tendințe locale/globale – politice, economice, sociale, culturale, militare, tehnologice etc).
- d) *conexiuni și interacțiuni* (stabilirea și studierea relațiilor dintre diferite entități, pentru a se evalua dependențele și dinamica puterii – conflicte sau cooperări).
- e) *constrângeri și resurse* de natură financiară, umană, juridică, materială etc.
- f) *consecințe* (identificarea riscurilor și oportunităților, respectiv și a potențialelor compromisuri).

A descifra condițiile și circumstanțele asociate unei situații/ eveniment – contextul – se reflectă în fundamentarea unor măsuri, reacții, decizii, strategii eficiente.

Fișă analitică tip interogativ-evaluativă – context

- Care sunt circumstanțele actuale aferente fenomenului/ evenimentului/situației/problemei?
- Care sunt principalele entități interesate/implicate în context?
- Există un background/antecedente de tip istoric, social, cultural, economic, juridic, diplomatic etc care infuzează contextul actual?
- Care sunt aspectele sociale, economice, politice, culturale etc actuale relevante pentru context?
- Care sunt factorii cheie sau variabilele – persoane, rețele, medii, acțiuni, produse, servicii, repere spațio-temporale – care determină contextul?
- Care sunt factorii interni sau externi de tip grupal/organizațional/ statal care influențează contextul?
- Care sunt consecințele sau implicațiile potențiale ale contextului pentru fenomen/situație/problemă?
- Există amenințări sau oportunități specifice asociate contextului?
- Influențează/cum influențează contextul procesul de fundamentare a unor măsuri, reacții, decizii?

O analiză eficientă implică examinarea contextului recent care a determinat/ influențat evenimentul dar și anticiparea posibilelor evoluții, pentru că se pot identifica provocările și oportunitățile și se concretizează o atitudine pro-activă în ceea ce privește pregătirea pentru apariția diferitor rezultate/efecte.

Realizarea obiectivelor unei analize raportată la situație operativă – problemă-context – presupune clarificarea următoarelor elemente (Bărbuță și Marin, 2014, p. 143-144)²²: cine este implicat; ce s-a întâmplat anterior manifestării problemei; unde s-a manifestat ori se manifestă problema; ce alte lucruri se întâmplă sau nu se întâmplă în timp ce problema este prezentă și își manifestă efectele; care sunt efectele ulterioare manifestării problemei și care este frecvența/ relevanța acestora; cine este afectat și în ce constă prejudiciul; ce resurse sunt disponibile pentru rezolvarea problemei; se pot identifica în trecut probleme similare sau care au legătură cu problema actuală; se pot identifica în trecut răspunsuri/ abordări/ resurse viabile care au rezolvat probleme similare sau care au legătură cu problema actuală.

În concluzie, apreciem că *factorii constitutivi* (persoanele, rețelele, grupările – entitățile, activitățile, bunurile și serviciile, piața, fenomenele/ evenimentele), *coordonatele pre-stabilite* (spațiale și temporale), *factorii de activare a entităților* (mijloace de deplasare, mijloace de comunicare, resurse relaționale, resurse financiar-materiale, acces), *factorii de structurare* (pattern-urile, trend-urile, schimbările, asocierile și fluxurile), *factorii operativi* (amenințările, vulnerabilitățile, riscurile) (Găitan, 2020, p. 356) reprezintă un **model** (reprezentare grafică în figura 1) pentru înțelegerea situației operative care reflectă legături de cauzalitate și dinamica evolutivă a amenințărilor, riscurilor și vulnerabilităților, selectiv pe următoarele dimensiuni: informații, contrainformații și securitate, apărare, ordine publică, economică și energetică, tehnico-științifică, diplomatică, situații de criză și protecție civilă, mediul înconjurător-ecologie, educație, sănătate, administrativ-socială.

²² Elementele reprezintă, de regulă, datele operative (datele brute, primare/date de primă sesizare) – date despre persoane (fizice, juridice), grupări, medii, organizații, situații, evenimente, contexte etc, care se referă la vulnerabilități, amenințări, riscuri.

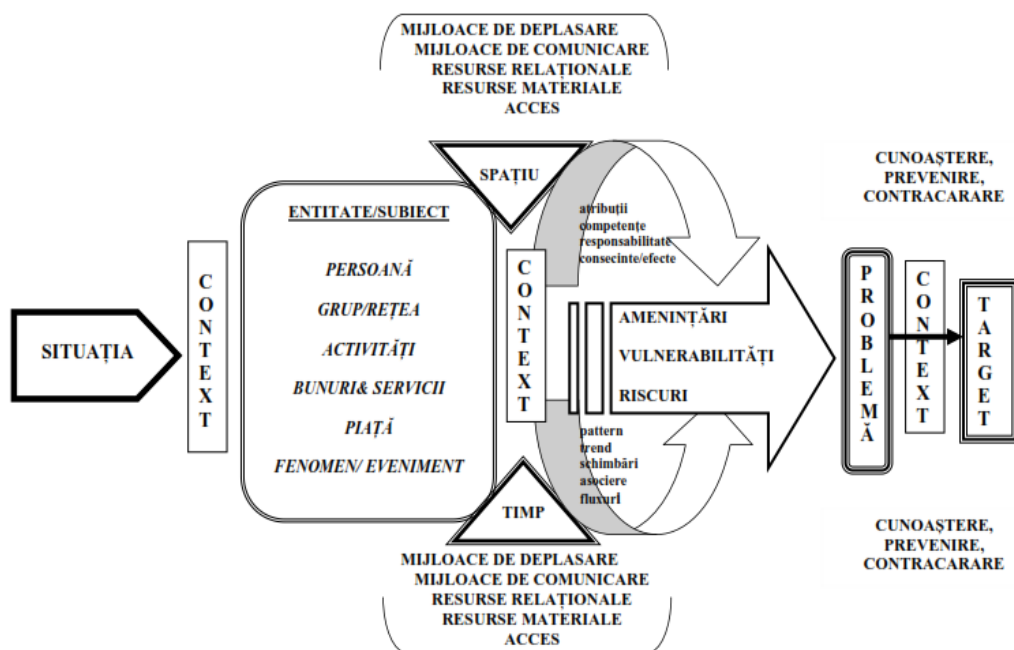

Figura 1: Model integrat al situației operative

(Sursa: viziunea autorului bazată pe literatura de specialitate)

Referințe bibliografice:

1. Alexandra Sarcinschi. (2005). *Omul – subiectul securității naționale și internaționale*, în volumul *Provocări la adresa securității și strategiei la începutul secolului XXI* (Universitatea Națională de Apărare – Sesiunea de comunicări științifice cu participare internațională – 14-15 aprilie 2005 – secțiunea: apărare și securitate națională) – disponibil la https://cssas.unap.ro/ro/pdf_carti/provocari_la_adresa_securitatii_si_strategiei_2005.pdf
2. Bărbuță Cristian-Gelu, Marin Floriana-Lucia. (2014). *Intelligence: o nouă revoluție*, Craiova: Sitech.

3. Bărbuță Cristian-Gelu, Marin Floriana-Lucia. (2014a). *De la informație la intelligence*, Craiova: Sitech.
4. Clark, Ronald V., and John E. Eck. (2016). *Crime Analysis for Problem Solvers in 60 Small Steps*. Washington, DC: Office of Community Oriented Policing Services
5. *Intelligence și management strategic modern*, (2012). București: Editura Academiei Oamenilor de Știință din România
6. Florian Coldea, Niță Cristian. (2022). *Etică în intelligence – curs introductiv*, București: Editura ANIMV.
7. Liviu Găitan. (2020). *Secretele de dincolo de ușă. Secvențe din viață și memoria profesională și nu numai*, Arad: Concordia.
8. Panfil Banc. (n.d.). *Câteva aspecte referitoare la fluxurile și ciclurile financiare*, accesibil la <http://www.oconomica.uab.ro/upload/lucrari/820062/03.pdf>
9. Radu Cristescu. (2000). *Spionajul și contraspionajul pe înțelesul tuturor. Mic dicționar al serviciilor secrete*, București: Evenimentul Românesc.
10. Ministerul Administrației și Internelor. Direcția Generală Organizare, Planificare Misiuni și Resurse. (2006). *Glosar de termeni din domeniul ordinii și siguranței publice*, București: Editura MAI.
11. *Strategia națională de ordine și siguranță publică 2023-2027*, România. MAI, disponibilă la https://webapp.mai.gov.ro/frontend/documente_transparenta/547_1679910354_Proiect%20SNSOP%202023-2027%20%20martie%202023.pdf
12. *Strategia națională de ordine și securitate publică 2017-2020*, Republica Moldova. disponibilă la https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/intr20_71.pdf
13. Traian Stambert, Gheorghe Dragu, Liviu Găitan. (2010). *Limbaajul serviciilor secrete. Servicii de informații și de securitate*, București: Editura PACO.
14. Vasile Robu, Nicolae Georgescu. (2001). *Analiză economico-financiară*, București: ASE, disponibil la <http://www.biblioteca-digitala.ase.ro/biblioteca/carte2.asp?id=113&idb=6>
15. United Nations Office on Drugs and Crime (UNDOC, 2010). *Criminal Intelligence. Manual for Front-line Law Enforcement*, United Nations, New York.
16. *Ghidul strategiei naționale de apărare a țării pentru perioada 2015-2019*, disponibil la <https://www.presidency.ro/ro/presa/securitate-nationala-si-aparare/ghidul-strategiei-nationale-de-aparare-a-tarii-pentru-perioada-2015-2019>
17. *Doctrina națională a informațiilor pentru securitate*, adoptată prin Hotărârea Consiliului Suprem de Apărare a Țării din 23 iunie 2004.

Wesite-uri:

https://www.manigordo.ro/index.php?option=com_glossary&letter=S&id=96&Itemid=113&lang=ro
<https://isotecsecurity.com/humint/>
<https://dexonline.ro/definitie/leg%C4%83tur%C4%83/definitii>
<https://dexonline.ro/definitie/activitate/definitii>
<https://ro.economy-pedia.com/11031726-goods-and-services>
<https://invatatiafaceri.ro/diferente/diferenta-dintre-bunuri-si-servicii/>
<http://ec.utgiu.ro/wp-content/uploads/2023/02/Microeconomie.pdf>
<https://dexonline.ro/definitie/pia%C8%9B%C4%83/definitii>
<https://dexonline.ro/definitie/eveniment/definitii>
<https://dexonline.ro/definitie/fenomen/definitii>
<https://dexonline.ro/definitie/realitate/definitii>
<https://dexonline.net/definitie-situa%C8%9Bie>
<https://dexonline.ro/definitie/Fapt>
<https://dexonline.ro/definitie/mediu/definitii>
<https://www.britannica.com/dictionary/pattern>
<https://dexonline.ro/definitie/tendin%C8%9B%C4%83/definitii>
<https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/change>
<https://dexonline.ro/definitie/asociere/definitii>
<https://dexonline.ro/definitie/flux/definitii>